

Dariusz Gronowski
Rzym

Perspektywy duszpasterstwa rodzin według bpa Wilhelma Pluty

Wstęp

Wilhelm Pluta urodził się w r. 1910, w 1934 r. został kapłanem na Śląsku, a w r. 1958 biskupem gorzowskim i pełnił swą biskupią posługę aż do śmierci w styczniu 1986 r. Dlaczego mówiąc o rodzinie, warto odwołać się do jego osoby? Otóż dlatego, że należał on do prekursorów nowoczesnego duszpasterstwa małżeństw i rodzin w Polsce.

1. Znaczenie osoby bpa Pluty dla duszpasterstwa rodzin

Jego szczególne zainteresowanie tematem duszpasterstwa rodzin sięga czasów, gdy był jeszcze księdzem w archidiecezji katowickiej. Na swój egzamin proboszczowski w 1942 r. napisał pracę zaliczeniową: *Wie ist der durch can. 1020 und 1033 vorgeschriebene Brautunterricht zu gestalten, damit er den heutigen Zeitverhältnissen gerecht wird?* (Jak należy zorganizować przepisane przez kanony 1020 i 1033 przygotowanie do małżeństwa, aby odpowiadało współczesnym realiom?)¹. Ze względu na czas okupacji hitlerowskiej, praca była napisana w języku niemieckim. Obejmowała wskazówki metodyczne dotyczące katechezy przedmałżeńskiej oraz zarys treści nauk w zakresie dogmatyki, etyki i pedagogiki.

Później ks. Pluta temat pogłębiał, zdobywając jednocześnie coraz większe doświadczenie w zakresie przygotowania do małżeństwa, jako że w parafiach, w których pracował, prowadził kursy przedmałżeńskie, a także spotkania z rodzicami dotyczące wychowania dzieci i młodzieży. W 1949 r. biskup katowicki Stanisław Adamski na życzenie Komisji Duszpasterskiej Episkopatu Polski

¹ Archiwum Archidiecezji Katowickiej (AAK), Akta Personalne, Pluta Wilhelm, sygn. AP 651, s. 83-136. Praca liczyła [3]+51 stron.

wręczył wszystkim biskupom opracowanie ks. Pluty dotyczące przygotowania do małżeństwa, które spotkało się z ogólnym uznaniem. Być może też już wtedy zostało w którejś diecezji wykorzystane². Ks. Wilhelm kontynuował swoją pracę nad tym zagadnieniem, aż do stworzenia obszernej rozprawy z teologii pastoralnej, którą w 1951 r. przedstawił na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego starając się o habilitację. Praca nosiła tytuł: *Przygotowanie młodzieży do małżeństwa i rodziny jako zadanie duszpasterskie (Nauka przedślubna i kursy przedmałżeńskie)*, a liczyła 457 stron³. Część I – teoretyczna liczyła ok. 100 stron i omawiała metodykę, zaś część II, licząca ok. 350 stron, podawała gotowe wykłady. Habilitacji jednak nie uzyskał i trudno z dzisiejszej perspektywy ocenić, jakie były tego przyczyny. Faktem pozostaje jednak, że treść jego rozprawy nie poszła w zapomnienie. Przez dziesięciolecia wykorzystywana była jako pomoc duszpasterska, a jej fragmenty odnajdujemy w licznych publikacjach bpa Wilhelma Pluty. Idee wówczas wypracowane leżały też u podstaw dalszej działalności bpa Pluty na polu duszpasterskiej troski o rodzinę. Jemu przecież zawdzięczamy zbudowanie fundamentów Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Rodzin.

Wkrótce po swojej konsekracji biskupiej, bp Wilhelm Pluta został członkiem Komisji Duszpasterskiej Episkopatu Polski, w ramach której początkowo był opiekunem apostolatu służby zdrowia. Starał się skupiać w duszpasterstwie środowisko służby zdrowia, organizował w wielu miejscach spotkania z inteligencją, lekarzami i przedstawicielami farmacji. Jego zaś praca w ramach Konferencji Episkopatu Polski od początku cechowała się dużą aktywnością. Często występował z wykładami i zabierał głos w dyskusjach. Np. w styczniu 1959 r. podczas posiedzenia Komisji Duszpasterskiej Episkopatu w Zakopanem wygłosił referat „Przygotowanie młodzieży do małżeństwa i życia rodzinnego”, rok później „Sprawa świadomego rodzicielstwa i regulacji poczęć”⁴. Jedną z uchwał powziętych na Konferencji Plenarnej Episkopatu 2 kwietnia 1964 r. było powielenie i przekazanie księżom liczących ok. 700 stron materiałów bpa Pluty na temat przygotowania do małżeństwa⁵. Inni biskupi dostrzegali więc jego kompetencje w tym zakresie.

Wkrótce bp Pluta stanął na czele nowoutworzonej Podkomisji ds. Małżeństwa i Rodziny, która z czasem przekształciła się w Komisję Episkopatu do

² Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze, Archiwum bpa Wilhelma Pluty (AWP), Akta personalne okresu śląskiego, list bpa Stanisława Adamskiego do ks. Pluty z 3 listopada 1949 r.

³ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ), Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego 1850-1954 (WT), Teczki akt habilitacyjnych z lat 1880-1952, WT II 56, Pluta Wilhelm, s. 1.

⁴ AWP, Rękopisy.

⁵ Archiwum Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski (AKEP), Komisja Duszpasterska, sygn. 014/II, Sprawozdanie z Konfer. Plenarnej 2./4/64.

spraw Duszpasterstwa Rodzin. Bp Pluta przewodniczył jej przez pierwszą kadencję w latach 1965-1970. W skład komisji wchodził m.in. kard. Karol Wojtyła, bp Kazimierz Majdański, bp Stefan Bareła, bp Ignacy Tokarczuk, bp Henryk Gulbinowicz, o. Karol Meissner OSB czy ks. Franciszek Blachnicki⁶. Jej zadaniem była „troska o kształtowanie życia w małżeństwie i rodzinie zgodnie z nauką Kościoła”, co przekładało się na inspirowanie i pomoc diecezjom w kształceniu kadry, upowszechnieniu kursów przedmażeńskich, organizowaniu poradnictwa rodzinnego w zakresie naturalnej regulacji poczęć i przygotowanie podręczników, listów pasterskich i instrukcji Episkopatu⁷. Inwencji i pracy bpa Pluty komisja zawdzięczała swoją strukturę organizacyjną i kształt programowy. Z dokumentów opracowanych przez komisję w tym okresie na szczególną uwagę zasługuje „Pierwsza instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i duszpasterstwa rodzin”, przyjęta 12 lutego 1969 r. na 113 Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie⁸. W 1970 r. bp Pluta zrezygnował z przewodniczenia Komisji do spraw Duszpasterstwa Rodzin na dalsze kadencje.

Znaczącą rolę w pracach komisji odgrywało wsparcie naukowego ośrodka krakowskiego pod patronatem kard. Karola Wojtyły. Trzeba pamiętać, że biskupów Wojtyłę i Plutę łączyła przyjaźń, sięgająca dnia 7 sierpnia 1958 r., kiedy to z ust Prymasa Wyszyńskiego jednocześnie dowiedzieli się o swej nominacji⁹. Wiele później współpracowali, zwłaszcza na Soborze Watykańskim II i w ramach Konferencji Episkopatu Polski. Warto przy tym dodać, że idee bpa Pluty na temat małżeństwa i rodziny nie zawierały głębi teologicznej w stylu jego przyjaciela kard. Karola Wojtyły. Biskup gorzowski był pastoralistą. Nie przypadkiem miał w 1958 r. objąć katedrę teologii pasterskiej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, co nie doszło do skutku ze względu na nominację biskupią¹⁰. Jego konkretne i wręcz genialne idee dotyczyły nie budowania teologii małżeństwa, ale wprowadzania w życie ówczesnej nowoczesnej myśli teologicznej, którą gruntownie studiował i znał doskonale.

Bardzo znacząca część bogatego piśmiennictwa bpa Wilhelma Pluty dotyczy problematyki rodzinnej. Jest wśród nich kilkanaście spośród jego słynnych

⁶ Bp Paweł Socha, *Biskup dr Wilhelm Pluta - wikariusz generalny, administrator i biskup diecezjalny*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorza Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, [red.] bp Paweł Socha, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, s. 103.

⁷ AWP, Korespondencja z biskupami, Pismo bpa Pluty do bpa Bronisława Dąbrowskiego z 6 V 1969 r.

⁸ „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” (1971), s. 1-7.

⁹ Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004, s. 14-15, 140.

¹⁰ Ks. Dariusz Gronowski, *Bp Wilhelm Pluta. Biografia*, Gorzów Wlkp.-Zielona Góra 2015, s. 74-77.

rozporządzeń duszpasterskich („L”), kilkanaście listów pasterskich, nie licząc wzmianek w wielu innych listach, kilkadziesiąt artykułów czy tekstów konferencji i wreszcie – największe objętościowo – kilka wydanych w maszynopiśmie podręczników służących duszpasterstwu rodzin. Najwcześniejszy z nich to „Przygotowanie młodzieży do małżeństwa i rodziny”, potem „Wychowanie do czystości” z 1961 r. i wreszcie trzy z początku lat 70: „Materiały na kurs przedmałżeński”, „Podręcznik duszpasterstwa młodych małżeństw i rodzin” i „Nauki dla nupturientów” („Nauki dla nowożeńców”)¹¹. Podręczniki te zawierały wprowadzenia teologiczne i metodyczne oraz gotową treść wykładów, z których większość bp Pluta opracował osobiście.

Najważniejszą zasługą bpa Wilhelma Pluty w omawianym obszarze jest rozwój współczesnych kursów przedmałżeńskich i poradnictwa rodzinnego. Nie chodzi przy tym o to, że bp Pluta wprowadził je jako pierwszy, ale że walnie przyczynił się do stworzenia ich nowoczesnej formy.

2. Koncepcja przygotowania do małżeństwa i troski o rodzinę

W chwili gdy ks. Wilhelm Pluta w 1958 r. został biskupem gorzowskim, miał głęboką świadomość, jak ogromne znaczenie ma rodzina dla kształtowania zdrowego społeczeństwa i wiary każdego człowieka. W swoim pierwszym liście pasterskim pisał: „Chcemy wszyscy wspólnie pracować nad odnowieniem życia Bożego w rodzinie [...]. Odbudowa życia rodziny, aby stała się na nowo pierwszą i najlepszą instytucją wychowawczą dzieci Bożych dla świętego życia na ziemi i wiecznego szczęścia w niebie”¹². Był również przekonany, że wysiłek duszpasterski włożony w przygotowanie młodych ludzi do zawarcia małżeństwa będzie owocować zdrowym życiem katolickich rodzin. Przygotowanie do małżeństwa uregulował w swojej diecezji już w lutym 1960 r. specjalnym rozporządzeniem w sprawie kursów przedmałżeńskich i nauczania przedślubnego, w którym ustalił, że w każdej parafii przynajmniej raz na 2 lata musi odbywać się obejmujący co najmniej 12 wykładów kurs przedmałżeński dla młodzieży żeńskiej od lat 15 i dla męskiej od lat 18, który ma być przeprowadzany według programu i metody nakazanej przez biskupa. Z kolei nauczanie przedślubne musi obejmować przynajmniej 3 wykłady, a w warunkach dogodnych 5 wykładów, z tym że 2 ostatnie wygłaszają osoby świeckie – niewiasta zamężna

¹¹ AWP, Maszynopisy.

¹² Bp Wilhelm Pluta, *Aby wszyscy byli jedno. Listy pasterskie*, [red.] bp Paweł Socha, ks. Stanisław Raba, Opole 1985, s. 18.

i matka oraz lekarz¹³. Po wydaniu w 1969 r. „Pierwszej instrukcji Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i duszpasterstwa rodzin”, bp Pluta na nowo uregulował to zagadnienie w diecezji Rozporządzeniem Duszpasterskim L5 z 20 listopada 1970 r. Wtedy też pojawiły się, wspomniane powyżej, opracowane przez niego i rozprowadzane w maszynopisie materiały do prowadzenia kursu przedmałżeńskiego, nauk przedślubnych oraz duszpasterstwa młodych małżeństw.

Bp Pluta miał w sferze przygotowania do małżeństwa dobrze przemyślaną wizję strategiczną, którą niejednokrotnie ukazywał i wyjaśniał. Uczynił to już w serii artykułów opublikowanych w *Ateneum Kapłańskim* w latach 1958-60¹⁴. W tekście z 1965 r. *Wychowanie do małżeństwa i życia rodzinnego – wychowanie w małżeństwie i rodzinie*, któremu nadał podtytuł *Długofalowy plan pracy nad małżeństwem i rodziną w ramach całej działalności duszpasterskiej* opisał poszczególne elementy swojej strategii duszpasterskiej¹⁵. Ramowy plan praktyki duszpasterskiej w tej materii obejmował następujące elementy:

- a. Wychowanie małych dzieci (do lat 5, względnie 6). Wobec faktu, że te lata są decydujące dla całego późniejszego życia, należy pouczać szczególnie młode małżeństwa o sztuce wychowania religijno-moralnego małych dzieci.
- b. Wczesna Komunia św. dzieci (około 6 roku życia). Bp Pluta uważał, że chociaż wczesna Komunia św. nie będzie obejmowała wszystkich dzieci przedszkolnych, realizacja tej idei św. Piusa X daje nadzwyczajną okazję do wychowania katolickiego w całej pełni, szczególnie do wyrabiania postaw istotnych dla wychowania do miłości i do czystości. Ta inicjatywa mobilizuje bowiem całą rodzinę w dzieło wychowawcze i rodzinne w ogóle.
- c. Wszystkie lekcje religii na wszystkich stopniach należy nastawić ascetycznie. Dzieci na wszystkich stopniach nauczania winny być prowadzone ku świadomemu samowychowaniu, poprzez lekcje na temat „wyrabiania charakteru”, autokontroli, codziennego rachunku sumienia. Do tej świadomej pracy nad sobą powinien też nawiązywać spowiednik przy każdej spowiedzi dzieci. W klasach starszych katecheta powinien ukazywać tę pracę nad sobą w odniesieniu do powołania w życiu małżeńskim, rodzinnym, kapłańskim, zakonnym. Istotną troską wychowania winno być

¹³ Bp Wilhelm Pluta, *Listy pasterskie, wskazania duszpasterskie, orędzia, komunikaty*, [red.] bp Paweł Socha, tom I. 1958-1969; *Z okazji Jubileuszu XX-lecia pracy pasterskiej J.E. Ks. Bpa Dra W. Pluty w Diecezji*, Gorzów Wlkp. 1978, s. 52-55.

¹⁴ Bp Wilhelm Pluta, *Katechizacja przedmałżeńska*, „*Ateneum Kapłańskie*” (1959), z. 1-3, s. 323-335. Bp Wilhelm Pluta, *Katecheza przedślubna*, „*Ateneum Kapłańskie*” (1958), z. 1, s. 92-100. Bp Wilhelm Pluta, *Zadania duszpasterskie wobec małżeństw*, „*Ateneum Kapłańskie*” (1960), z. 2, s. 246-252.

¹⁵ Bp Wilhelm Pluta, *Aby wszyscy byli jedno. Listy pasterskie*, s. 70-79.

- świadome trwanie dzieci w łasce uświęcającej, bowiem dopiero w świetle świadomej dążności do życia w stanie łaski zrozumiała jest dla młodzieży praktyka życia religijnego: modlitwa, rachunek sumienia, regularne życie sakramentalne. Bp Pluta bardzo zwracał uwagę na ducha ofiary, innymi słowy na ćwiczenie się w miłości ofiarnej, która uzdalnia do świadomej cnoty czystości, co jest istotnym warunkiem właściwego życia w małżeństwie i w kapłaństwie. Dlatego polecał w codziennym rachunku sumienia dodawać pytanie dotyczące podjęcia jakiejś drobnej ofiary, rezygnacji z jakiegoś dobra dozwolonego.
- d. Uświadomienie jako jeden z czynników wychowania do opanowania do miłości i czystości oraz do zdrowego życia w małżeństwie i rodzinie.
 - e. Dłuższa katechizacja przedmałżeńska (kursy przedmałżeńskie). Trzeba zwrócić uwagę, że ten, w powszechnej percepcji, główny postulat bpa Pluty znajduje się dopiero na piątym miejscu. Bp Pluta zwraca uwagę, by kursy przedmałżeńskie były prowadzone przez osoby odpowiednio przygotowane.
 - f. Nauka przedślubna, czyli katechizacja nupturientów (katecheza przedślubna). Nie należy utożsamiać nauki przedślubnej z katechizacją przedmałżeńską.
 - g. Dni skupienia dla narzeczonych. Nie tylko kurs przedmałżeński, ale także specjalne dni skupienia dla narzeczonych winny stawać się szkołą dobrego narzeczństwa. Powinny one skłonić narzeczonych do wzajemnego wychowania siebie do życia we wspólnocie małżeńskiej. Należy więc ich uczyć wspólnej troski o materialne podstawy życia w małżeństwie (oszczędność, gospodarczość, pracowitość); szczerzej rozmowy na temat zauważonych u siebie wad charakteru, aby w zaślepieniu miłością uczuciową nie milczeli o tym, co im później utrudni wzajemne współżycie; uczyć wspólnego praktykowania życia religijnego, od czego ich nieraz odwodzi fałszywy wstyd; uczyć ich miłości trudnej. Te dni skupienia powinny mieć nie tylko formę wykładów, ale spotkania się młodych z Panem Jezusem we wspólnej modlitwie, w uczestniczeniu we Mszy Św., w formie aktywnego w niej uczestniczenia, we wspólnym przystępowaniu do sakramentów świętych.
 - h. Duszpasterstwo młodych małżeństw. Najlepiej prowadzone przygotowanie do małżeństwa nie uchroni przed trudnościami, jakie piętrzą się przed młodymi ludźmi, gdy zaczynają życie małżeńsko-rodzinne. W związku z tym trzeba wiernym przyjść z pomocą duszpasterską, zwłaszcza w pierwszych trzech latach po ślubie. Na nowo trzeba omówić z nimi zagadnienia: rozwoju miłości w małżeństwie, psychologię, pedagogikę i ascetykę miłości małżeńskiej, nadużycia życia seksualnego i ich

następstwa dla małżeńskiej wspólnoty i trwałości związku, naturalną regulacją poczęć, dążenie do świętości w małżeństwie, sztukę wychowania małych dzieci.

- i. Stała troska o małżeństwa i rodziny w parafii. Chodzi tu o pomoc małżeństwom w rozwiązywaniu ich głównych problemów. Przy czym akcent pada na działanie poradnictwa rodzinnego w parafii i na właściwą posługę kapłanów w konfesjonale.
- j. Wszystkie wymienione poczynania powinny umożliwić powstanie w parafii z biegiem czasu elity rodzin katolickich, świadomie dążących do świętości poprzez życie rodzinne. Ale i odwrotnie: bez owych wiodących rodzin realizacja tych poczynañ będzie w dzisiejszej sytuacji dość wątpliwa. Bp Pluta uważał, że polskie rodziny elitarne muszą nieco inaczej realizować plan uświęcenia i apostołowania niż np. rodziny francuskie skupiane w Equipes Notre-Dame. Polskie duszpasterstwo musi powoli pracować już nad swoim modelem rodziny. Postrzegał to jako potrzebę nagłą i twierdził, że tej wielkiej szansy polskiego duszpasterstwa nie wolno stracić.

Bp Pluta nie tylko opracował strategię i wydał odpowiednie rozporządzenia, ale i dostarczył potrzebnych materiałów, a także starał się o przygotowanie osób, które będą się tą sferą duszpasterstwa zajmowały, w szczególności wygłaszały nauki dla przygotowujących się do małżeństwa. Chodziło zarówno o kapłanów, jak i kompetentne osoby świeckie. Organizował specjalne szkolenia. Zajął się również tworzeniem struktur duszpasterstwa rodzin i polecił otwierać przy parafiach poradnie rodzinne, a od 1967 r. konkretnie i systematycznie rozpoczął przygotowywać świeckich do pomocy w poradnictwie rodzinnym, w tym do wygłaszania prelekcji w ramach katechizacji przedmałżeńskiej. Zaangażowanie świeckich w tę dziedzinę duszpasterstwa było wówczas w Polsce nowością obecną jedynie w prowadzonym przez kard. Wojtyłę ośrodku krakowskim i w ośrodku gorzowskim pod kierunkiem bpa Pluty. Duszpasterstwo rodzin było jego stałą troską. W swoich listach kładł akcent na cały wachlarz problemów w tym zakresie, takich jak: dbałość o miłość małżeńską, ofiarna miłość w rodzinie, obchodzenie niedziel i świąt, modlitwa w rodzinie, katolickie wychowanie dzieci, troska o rodziny wielodzietne i zaniedbane czy wreszcie obrona życia nienarodzonych.

3. Wskazania dotyczące rozwoju duszpasterstwa rodzin

Ważnym wydarzeniem dla Kościoła, a także osobiście dla bpa Wilhelma Pluty był synod biskupów na temat rodziny w 1980 r. Biskup gorzowski gruntownie się do niego przygotowywał. Piąte Zgromadzenie Ogólne Synodu

Biskupów poświęcone rodzinie odbyło się w Rzymie w dniach 26 września do 25 października 1980 r. W trakcie 2. Kongregacji Generalnej 29 września 1980 r. bp Pluta zabrał głos w auli. Mówił wtedy o duszpasterstwie rodzin, wychowaniu, samowychowaniu i formacji ascetycznej małżonków i rodziców, czyli poruszał kwestie od lat przykuwające jego uwagę.

Wychodząc od wymienionych w przedsynodalnym *Instrumentum laboris* wartości, jakie rodzina wnosi w świat, pytał, w jaki sposób rodziny katolickie będą mogły ponieść światu te wartości i wskazał na konieczność duszpasterskiej troski o formację i uświęcenie małżonków i rodziców, by mogli podjąć te zadania. Tłumaczył, że nie można małżonkom i rodzicom ukazywać ich roli po prostu w formie nakazów, ponieważ nieprzygotowani nie będą zdolni wprowadzić ich w życie. Muszą być oni świadomi konieczności troski o własne dojrzewanie, o samowychowanie i pouczeni o sposobach ich realizacji. Tylko ci rodzice i małżonkowie, którzy są duchowo wyrobieni poprzez odpowiednią formację, mogą faktycznie wnieść w życie Kościoła i społeczeństwa te wielkie wartości rodziny, dlatego trzeba prowadzić całe rodziny do życia wewnętrznego, do życia w łasce. Wskazywał konieczność tego, by duszpasterze podejmowali się duszpasterstwa rodzin, dbając przy tym o własne odpowiednie przygotowanie i nauczając wiernych, jak mają dbać o swoją własną formację. Bp Pluta zakończył wówczas swoje wystąpienie prosząc o beatyfikację Joanny Beretty Molli¹⁶.

Drugie ważne wystąpienie bpa Pluty na synodzie miało miejsce 14 października po południu na 17. Kongregacji Generalnej. Stwierdził wówczas najpierw, iż wobec faktu, że minie sporo czasu, zanim materiał opracowany na synodzie ukaże się w formie jakiegoś dyktanda, a sprawa jest wielkiej wagi, trzeba podjąć jakieś kroki od zaraz. Proponował opracowanie w każdej diecezji specjalnego programu duszpasterskiego. Mówił też, że problem tkwi w tym, jak dotrzeć do rodzin, a być może rozwiązaniem jest dobrze przygotowana katecheza dorosłych przy okazji przygotowania do przyjęcia sakramentów (jak wówczas było to już praktykowane w diecezji gorzowskiej). Kolejnym problemem jest to, że młodzież uczęszczająca na katechezę z trudem przyjmuje naukę dotyczącą małżeństwa i seksualności. Konieczne jest nie tyle informowanie ich o nauczaniu Kościoła, ale wprowadzenie ich do dzieła samowychowania¹⁷.

Po powrocie z synodu, na prośbę Komisji Episkopatu do spraw Duszpasterstwa Rodzin bp Pluta opracował obszerny elaborat na temat *Postulaty dotyczące*

¹⁶ AWP, Maszynopisy, Bp Wilhelm Pluta, Interventio nomine proprio, 29 IX 1980, [mps]. Por. Giovanni Caprile, *Il sinodo dei vescovi. Quinta assemblea generale (26 settembre – 25 ottobre 1980)*, [Roma 1982], s. 89-91.

¹⁷ AWP, Maszynopisy, Bp Wilhelm Pluta, Propositiones relationibus circulatorum minorum iam peccatis, 14 X 1980, [mps]. Por. Giovanni Caprile, *Il sinodo dei vescovi. Quinta assemblea generale (26 settembre – 25 ottobre 1980)*, [Roma 1982], s. 410-411.

prac Komisji Duszp. Rodzin w bieżącej sytuacji, dotyczący troski duszpasterskiej o już zawarte małżeństwa¹⁸. Tekst ten stanowi rozwinięcie idei już wcześniej pojawiających się w jego nauczaniu. Wskazywał, że rodzina musi być zarówno przedmiotem jak i podmiotem duszpasterstwa, a aktywność apostołska powiązana z wyrobieniem duchowym. W duszpasterstwie rodzin nie wystarcza bowiem samo nauczanie (informacja) czy napominanie, ale niezbędne jest wychowanie i samowychowanie do świadomego życia w łasce Bożej. O tym właśnie mówił w swoim przemówieniu synodalnym. Chodzi o „wnoszenie wartości Bożych w życie rodzinne”. Działanie duszpasterskie wobec rodzin podzielił na trzy stopnie, wyliczając, co na każdym stopniu należy realizować.

Stopień 1 – podstawowy:

1. Pełne i radosne rodzinne obchodzenie niedzieli i świąt w domu.
2. Radosne i świadome obchodzenie i pielęgnowanie świąt rodzinnych (imieniny, rocznice itp.), powiązane ze spowiedzią i Mszą Św.
3. Obchodzenie domowych uroczystości z racji chrztu dziecka, I Komunii Św., bierzmowania.
4. Pięć razy w roku odprawiana Msza Św. związana ze szczególnym wydarzeniem w życiu rodzin zaproszonych na tę Mszę Św. (rozpoczęcie roku katechetycznego, rozpoczęcie przygotowania do I Komunii Św., rozpoczęcie przygotowania do bierzmowania, rocznica chrztu dzieci w parafii, rocznica wszystkich małżeństw zawartych w minionym roku).
5. Aktywny udział rodzin w trosce o bliźnich potrzebujących pomocy.
6. Akcja wprowadzenia do rodzin szczególnie wychowawczych nabożeństw, np. intronizacja Najświętszego Serca Pana Jezusa, święta związane z odwiedzeniem obrazu Matki Bożej.
7. Podtrzymywanie polskich zwyczajów obchodzenia świąt kościelnych i narodowych.
8. Odwiedziny domów przez duszpasterza związane z jakimś szczególnym wydarzeniem w życiu rodziny.
9. Wspólna rodzinna modlitwa wieczorna.
10. Rachunek sumienia wg pięciu pytań opracowanych przez bpa Plutę.
11. Objaśnienie pięciu pytań przez duszpasterza na pięciu kazaniach.

Stopień 2 – pogłębienie polegające na dialogu i uświadamianiu o powszechnym powołaniu do świętości.

1. Gromadzenie młodych małżeństw wg ściśle opracowanego programu modlitewno-formacyjnego.
2. Spotkania duszpasterskie dla małżonków-rodziców z racji chrztu św., I Komunii Św. i bierzmowania dziecka. Bp Wilhelm Pluta kładł duży

¹⁸ Bp Wilhelm Pluta, *Postulaty dotyczące prac Komisji Duszp. Rodzin w bieżącej sytuacji*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” (1983), s. 61-70.

akcent na wykorzystanie w formacji małżonków i rodzin tej okazji, jakimi jest udzielanie tych sakramentów członkom rodziny.

3. Spotkania – wywiadówki i konferencje dla rodziców katechizowanych dzieci.

Stopień 3:

Tworzenie z najlepszych rodzin w parafii grup rodzinnych (oaz, kręgów rodzin) z wyraźnym apelem do apostołstwa. Uczenie ich pracy w grupach.

Zakończenie

Perspektywa duszpasterstwa małżeństw i rodzin roztoczona przez bpa Wilhelma Plutę była bardzo bogata i bardzo ambitna. Odzwierciedlała jego odwagę i determinację w realizacji tego, co rozeznawał jako ważne dla Kościoła, a dotyczyło to nie tylko spraw rodziny. W jakim zakresie faktycznie jego program był wprowadzany w życie? Z relacji księży dotyczących sfery duszpasterstwa rodzin wynikało, że instrukcje biskupa w większości były realizowane, przy pewnym dostosowaniu ich do lokalnych warunków niektórych parafii. Najtrudniejszą częścią, realizowaną tylko w niektórych parafiach, było duszpasterstwo młodych małżeństw i tworzenie z nich grup duszpasterskich¹⁹. Bp Pluta stawiał wysokie wymagania, jednak był wyrozumiały w ocenie ich realizacji, wiedząc, że nie w każdej parafii da się zrobić wszystko.

Czy pomysły bpa Pluty są aktualne jeszcze dziś, 30 niemal lat po jego śmierci? Wydaje się, że w zasadzie na to pytanie trzeba odpowiedzieć „tak”. Po pewnych dostosowaniach do warunków obecnego czasu, to wciąż świetne propozycje. Rodzi się jednak drugie pytanie: Czy są to działania wykonalne? Tu skłaniałbym się do stwierdzenia, że w całości na pewno nie. Jednak po pierwsze, niektóre ze wskazań tego wybitnego biskupa są nieprzerwanie realizowane po dziś dzień. A po drugie, przy odpowiedniej gorliwości duszpasterskiej, można by w wielu miejscach do tego dodać także niektóre spośród pozostałych.

Streszczenie

Bp Wilhelm Pluta (1910-1986) należał do prekursorów nowoczesnego duszpasterstwa małżeństw i rodzin w Polsce. Interesował się tym tematem już jako kapłan archidiecezji katowickiej, opracowując materiały zawierające strukturę i treść nauk przedślubnych

¹⁹ Por. ks. Kazimierz Helon [oprac.], *Realizacja rozporządzeń duszpasterskich L.5 i L.20 w odniesieniu do małżeństwa i rodziny (na podstawie pisemnych opracowań duszpasterzy)*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” (1979), s. 94-119.

i kursów przedmażeńskich. Idee wówczas wypracowane leżały u podstaw jego działalności jako biskupa od 1958 r. Stał on na czele Komisji Episkopatu do spraw Duszpasterstwa Rodzin, której przewodniczył przez pierwszą kadencję w latach 1965-1970, opracowując m.in. „Pierwszą instrukcję Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i duszpasterstwa rodzin”. Najważniejszą zasługą bpa Wilhelma Pluty w omawianym obszarze jest rozwój współczesnych kursów przedmażeńskich i poradnictwa rodzinnego.

Bp Pluta miał w sferze przygotowania do małżeństwa dobrze przemyślaną wizję strategiczną, która obejmowała wiele elementów, począwszy od wychowania maleńkich i starszych dzieci, poprzez kursy przedmażeńskie i nauki przedślubne aż do duszpasterstwa małżeństw, łącznie z tworzeniem w parafiach elity rodzin katolickich, świadomie dążących do świętości poprzez życie rodzinne. Nie tylko miał wizję, ale faktycznie starał się wcielać ją w życie, m.in. opracowując potrzebne materiały dydaktyczne i szkoląc duchowieństwo i świeckich, co w latach sześćdziesiątych XX w. było wielką nowością. Bp Pluta brał aktywny udział w synodzie biskupów na temat rodziny w Rzymie w 1980 r. akcentując sprawę wnoszenia wartości Bożych w życie rodzinne. Po dziś dzień większość jego idei i wskazań w sferze duszpasterstwa rodzin pozostaje aktualnych.

SŁOWA KLUCZOWE: Wilhelm Pluta, duszpasterstwo rodzin, kursy przedmażeńskie, rodzina

Summary

Prospects for the pastoral care of families by Bishop Wilhelm Pluta

Bishop Wilhelm Pluta (1910-1986) was one of the precursors of the modern pastoral care of families in Poland. He was interested in this subject already as a priest of the Archdiocese of Katowice, developing materials containing the structure and the content of premarital courses. The ideas developed in that period were the guidelines of his activities as bishop since 1958. He became the first chairman of the Episcopal Commission for Pastoral Assistance to Families (1965-1970), drawing „The first instruction of the Polish Episcopate for clergy about preparing the faithful to the sacrament of marriage and the pastoral care of families”. The most important achievements of Bishop Wilhelm Pluta in this area are the development of modern premarital courses and family counseling.

Bishop Pluta presented a well-considered strategic vision in the area of marriage preparation, which included many elements, starting from education of children, through premarital courses up to the pastoral care of families, including the creation in parishes of the elite of catholic families, consciously striving for holiness in their family life. Not only had he the vision, but he actually put it into practice, by developing teaching materials and training clergy and lay people, which was a great novelty in those years.

Bishop Pluta took an active part in the Synod of Bishops on the family in Rome in 1980, stressing the problem of bringing God's values into family life. To this day, most of his ideas and guidelines in the field of pastoral care of families remain valuable.

KEYWORDS: Wilhelm Pluta, pastoral care for families, premarital courses, family

Bibliografia

1. Zasoby archiwalne:

Archiwum Archidiecezji Katowickiej.
Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze, Archiwum bpa Wilhelma Pluty.
Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego.
Archiwum Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski.

2. Dzieła opublikowane:

Caprile Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quinta assemblea generale (26 settembre – 25 ottobre 1980)*, [Roma 1982].

Gronowski Dariusz, *Bp Wilhelm Pluta. Biografia*, Gorzów Wlkp.-Zielona Góra 2015.

Helon Kazimierz [oprac.], *Realizacja rozporządzeń duszpasterskich L.5 i L.20 w odniesieniu do małżeństwa i rodziny (na podstawie pisemnych opracowań duszpasterzy)*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” (1979), s. 94-119.

Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004.

Pluta Wilhelm, *Aby wszyscy byli jedno. Listy pasterskie*, [red.] bp Paweł Socha, ks. Stanisław Raba, Opole 1985.

Pluta Wilhelm, *Katecheza przedślubna*, „Ateneum Kapłańskie” (1958), z. 1, s. 92-100.

Pluta Wilhelm, *Katechizacja przedmałżeńska*, „Ateneum Kapłańskie” (1959), z. 1-3, s. 323-335.

Pluta Wilhelm, *Listy pasterskie, wskazania duszpasterskie, orędzia, komunikaty*, [red.] bp Paweł Socha, Tom I. 1958-1969. *Z okazji Jubileuszu XX-lecia pracy pasterskiej J.E. Ks. Bpa Dra W. Pluty w Diecezji*, Gorzów Wlkp. 1978; Tom II. 1970-1978. *Z okazji Jubileuszu XX-lecia pracy pasterskiej J.E. Ks. Bpa Dra W. Pluty w Diecezji Gorzowskiej*, Gorzów Wlkp. 1978; Tom III. 1978-1983. *Z okazji Jubileuszu XXV-lecia Sakry Biskupiej J.E. Ks. Bpa Dra W. Pluty*, Gorzów Wlkp. 1983.

Pluta Wilhelm, *Postulaty dotyczące prac Komisji Duszp. Rodzin w bieżącej sytuacji*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” (1983), s. 61-70.

Pluta Wilhelm, *Zadania duszpasterskie wobec małżeństw*, „Ateneum Kapłańskie” (1960), z. 2, s. 246-252.

Socha Paweł, *Biskup dr Wilhelm Pluta – wikariusz generalny, administrator i biskup diecezjalny*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, [red.] bp Paweł Socha, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998.